

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)
Кафедра туристичного та готельного бізнесу**

М. М. Логвин, І. В. Литовченко

**ПРОГРАМА
виробничої практики – комплексна
бакалаврська практика для студентів
4 курсу ступеня бакалавра
спеціальності 242 Туризм освітня
програма «Туризм» ПУЕТ**

**Полтава
ПУЕТ
2017**

Автори: ***M. M. Логвин***, к. геogr. н., доцент, доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»; ***I. В. Литовченко***, к. геogr. н., доцент, доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Рецензенти: ***I. M. Дудник***, д. геogr. н., професор, професор кафедри краєзнавства і туризму Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету; ***O. A. Федій***, к. пед. н., доцент, доцент кафедри географії та краєзнавства Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

*Рекомендовано до видання, розміщення в електронній бібліотеці
та використання в навчальному процесі вченого радою ПУЕТ,
протокол № 10 від 22 листопада 2017 р.*

Логвин М. М.

Програма виробничої практики – комплексна бакалаврська практика для студентів 4 курсу ступеня бакалавра спеціальності 242 Туризм освітня програма «Туризм» ПУЕТ / М. М. Логвин, I. В. Литовченко. – Полтава : ПУЕТ, 2017. – 29 с.

Відповідалні за зміст навчально-методичного видання автори, рецензенти та завідувач кафедри туристичного та готельного бізнесу *Г. П. Скляр*

Повне чи часткове відтворення, тиражування, передрук і розповсюдження цього видання без дозволу Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» **ЗАБОРОНЕНО**

ЗМІСТ

Мета та завдання комплексної бакалаврської практики	4
Організація та керівництво комплексною бакалаврською практикою	5
Зміст комплексної бакалаврської практики.....	8
Програма виробничої бакалаврської практики.....	8
Вимоги щодо оформлення звіту з комплексної бакалаврської практики	23
Вимоги щодо оформлення щоденника комплексної бакалаврської практики.....	24
Захист та оцінювання звіту про комплексну бакалаврську практику	25
Додатки	27

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ БАКАЛАВРСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Головною метою комплексної практики є поглиблення та закріплення студентами теоретичних знань і набуття необхідних практичних навичок і досвіду роботи в галузі управлінської, планово-економічної, маркетингової діяльності, опанування організаційно-технологічними процесами, що відбуваються на підприємствах. Важливим є набуття і закріплення професійних умінь і навичок інформаційно-аналітичної, діагностичної, інноваційної діяльності для вирішення прикладних проблем управління підприємницькими структурами в туризмі, удосконалення системи управління їх діяльністю, для прийняття самостійних рішень під час конкретних ситуацій, що виникають на підприємствах у сучасних умовах.

Студенти під час проходження комплексної бакалаврської практики повинні навчатися самостійно вирішувати типові задачі, притаманні видам діяльності відповідно до посад, на яких може працювати випускник вищого навчального закладу, самостійно навчатися здійснювати пошук потрібної інформації про стан роботи підприємства на ринку товарів і послуг, аналізувати та виявляти основні фактори, що обумовлюють функціонування підприємства, розкривати основні тенденції його розвитку, пояснювати науково обґрунтовані висновки та пропозиції щодо підвищення ефективності його функціонування.

Одним із головних етапів комплексної бакалаврської практики є ознайомлення студентів з функціональними обов'язками службових осіб з профілю професійної діяльності, їх функціями, правами й обов'язками у відповідних підприємствах туристичної індустрії: здобуття професійних навичок на посадах відповідно до фахового спрямування та кваліфікаційного рівня, технології виконання основних організаційно-технологічних процесів, що здійснюються на підприємстві певного типу й організаційно-правової форми господарювання.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КЕРІВНИЦТВО КОМПЛЕКСНОЮ БАКАЛАВРСЬКОЮ ПРАКТИКОЮ

Практика студентів проходить на підприємствах туристичного бізнесу, що є юридичними особами й відповідають вимогам програми.

Розподіл студентів на практику проводиться кафедрою з урахуванням замовлень на підготовку фахівців, іх майбутнього місця роботи після закінчення навчання. Студенти можуть самостійно, з дозволу кафедри, підбрати для себе місця проходження практики та пропонувати їх. Закріплення студентів за базами практики та призначення керівників від кафедр оформлюється наказом ректора університету.

Загальну організацію практики та контроль за її проведенням здійснює керівник виробничої практики від університету. Навчально-методичне керівництво й виконання програми забезпечує кафедра готельного та туристичного бізнесу.

Загальна тривалість комплексної бакалаврської практики визначається діючим навчальним планом.

Студенти, які проходять комплексну бакалаврську практику, зобов'язані:

- до початку комплексної бакалаврської практики одержати від керівника практики центру зв’язків з виробництвом консультації щодо її проходження і оформлення всіх видів необхідних документів (договір, щоденник);
- своєчасно прибути на базу практики, у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики та рекомендаціями її керівника;
- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою комплексної бакалаврської практики;
- засвоїти та чітко дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки та виробничої санітарії;
- нести відповідальність за виконану роботу;
- вести щоденник проходження комплексної бакалаврської практики;
- своєчасно оформити звіт і документи з комплексної бакалаврської практики. Письмовий звіт разом зі щоденником, який завіряється керівником практики від підприємства, подається на рецензування керівнику практики від кафедри. Звіт практики повинен відповідати вимогам щодо оформлення, змісту всіх розділів програми;

– захистити звіт з практики у встановлений термін. Звіт практики захищається студентом з диференційною оцінкою в комісії, призначений завідувачем кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу. Комісія приймає залік з практики у приміщенні університету протягом одного тижня після її завершення. Оцінка студента за практику вноситься в залікову екзаменаційну відомість і в залікову книжку студента за підписами членів комісії.

Студенту, який не виконав програму практики з поважних причин, може бути надано право проходження практики повторно, за виконання умов, визначених деканом факультету. Студент, який востаннє отримав негативну оцінку з практики в комісії, відраховується з університету.

Керівник практики від випускової кафедри:

- проводить разом з деканатом факультету інструктивні збори студентів, які направляються на практику;
- надає студентам-практикантам необхідні документи (направлення на практику, програму, щоденник, календарний план, індивідуальне завдання та інші додаткові матеріали);
- оцінює стан і відповідність бази практики основним умовам приймання студентів;
- повідомляє студента про систему звітності з практики, прийняту на кафедрі, а саме: порядок подання письмового звіту, стандарти оформлення завдання;
- проводить консультації студентів згідно із затвердженим графіком з питань виконання програми практики, виконання інших видів робіт і складання звіту;
- перевіряє звіти з практики й надає допуск їх до захисту;
- бере участь у роботі комісій з захисту звітів з практики, що створюються в даний період на кафедрі; приймає захист звіту і залік з практики;
- готує і подає завідувачу кафедри письмовий звіт студентів про проведення практики з висновками щодо її результатів, із зауваженнями та пропозиціями щодо поліпшення для розгляду на засідання кафедри.

Основними обов'язками керівників практики від підприємства – об'єкта практики є:

- організація робочого місця і створення необхідних організацій-

но-технічних умов проходження практики;

– забезпечення студентів необхідною економічною, статистичною, бухгалтерською та іншою інформацією, документами, нормативними й іншими матеріалами з питань аналізу та планування господарської діяльності підприємства, здійснення комерційної та організаційно-технологічної діяльності тощо;

– залучення студентів-практикантів до активної участі в поточній роботі структурного підрозділу – місця практики (комерційного й інших відділів);

– здійснення контролю за виконанням як окремих завдань, так і програми практики в цілому;

– наприкінці проведення практики її керівник повинен перевірити письмовий звіт студента, підготувати відгук щодо підсумків проходження практики студентом.

Під час порушення студентами-практикантами трудової дисципліни, правил внутрішнього розпорядку, техніки безпеки й інших норм, на них за наказом керівника підприємства може бути накладено стягнення, про що повідомляється декану факультету та на кафедру.

Комплексна бакалаврська практика студентів ВНЗ проводиться на підприємствах туристичної індустрії, в навчально-виробничих підприємствах незалежно від форм господарської діяльності, організаційно-правового статусу, що є юридичними особами і функціонують на ринку не менше двох років. На підприємствах, обраних об'єктами практики, повинні застосовуватися передові форми та методи управління і організації планово-економічної роботи, маркетингової діяльності, а також впроваджуватися прогресивні технології виробництва, організації праці й управління; працювати висококваліфіковані фахівці, здатні створити відповідні умови студентам у здобутті професійних навичок.

Студенти можуть самостійно (з дозволу випускової кафедри) підбирали для себе місце проходження практики та пропонувати його для використання тільки за наявності належним чином оформленого паспорту підприємства.

ЗМІСТ КОМПЛЕКСНОЇ БАКАЛАВРСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Базами практики є туристські фірми, готельні, ресторанні, санаторно-курортні та рекреаційні комплекси, екскурсійні бюро, музеино-виставкові й інші підприємства (установи, організації), а також інші об'єкти туристської індустрії, за профілем яких здійснюється підготовка «бакалавра туризму».

Робочою програмою практики передбачено виконання комплексу типових завдань з організаційної, планово-економічної, маркетингової та управлінської діяльності підприємства, які повинен уміти виконувати бакалавр з туризму напряму підготовки 6.140103 «Туризм».

Перед початком практики студент знайомиться з керівником практики від підприємства, правилами внутрішнього розпорядку та своїм графіком виходу на роботу. Проходить інструктаж з протипожежної безпеки та техніки безпеки. Відділ кадрів підприємства створює наказ, в якому закріплюється керівник від бази практики.

ПРОГРАМА ВИРОБНИЧОЇ БАКАЛАВРСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Характеристика підприємства – об'єкта виробничої бакалаврської практики

- форма власності, статус підприємства за розміром, організаційно-правова форма;
- установчі документи (статут та інші); ліцензія на право здійснення даного виду діяльності;
- організаційна структура підприємства, включаючи структуру підрозділів, матеріально-технічна база підприємства;
- кадрове забезпечення підприємства;
- вигідність місця розташування підприємства, з точки зору характеру бізнесу, зручності для клієнтів тощо;
- внутрішній вигляд будівлі й інтер’єру приміщень підприємства, відповідність стандартам (надати, за можливості, в додатках фото, відео, інші інформаційні матеріали підприємства);
- аналіз усіх можливих показників господарської діяльності підприємства в динаміці (за два–три роки) та за структурою, згідно з даними форм статистичної звітності. Побудувати аналітичні таблиці, графіки, діаграми;
- аналіз асортименту турпродуктів і послуг, проведення подальшого їх аналізу;
- рекомендації щодо поліпшення туристичної пропозиції та розширення географії подорожей фірмою.

Організація роботи туристичного підприємства

1. Аналіз процесу організації туристичних подорожей

- програми перебування туристів та особливості обслуговування різних категорій і типів клієнтів: іноземних туристів, які подорожують в межах України, вітчизняних туристів, які подорожують за межі України, та вітчизняних туристів, які подорожують в межах України;
- особливості обслуговування дитячих груп, забезпечення сімейного відпочинку, збірних груп, поїздок зі спортивно-оздоровчою метою, на лікування, екскурсійно-пізнавальною та рекреаційною метою та ін.;
- особливості створення програм перебування для різних категорій споживачів відповідно до контингенту, мети подорожі, виду ринку закордонного й іноземного; внутрішнього туризму й інших факторів;
- етапи проектування маршрутів і турів; створення туристичного продукту підприємства (фірми) та процесів обслуговування на кожному з них;
- аналіз ділових контактів із закордонними та вітчизняними виробниками туристичних послуг, характеристика договірних відносин з партнерами з організації туристичних подорожей.

Пропозиції щодо поліпшення туристичного продукту, розширення географії маршрутів і турів фірмою, удосконалення технології та організації турів.

2. Оцінка ефективності діяльності туристичного підприємства

- інформаційно-довідкове забезпечення створення турпродукту;
- комп’ютерне забезпечення прикладними програмами для створення, просування на ринку та реалізації турпродукту підприємства (фірми). Дати рекомендації щодо впровадження нових інформаційних технологій в роботі туристичного підприємства (фірми);
- аналіз діяльність підприємства щодо активізації туристів і роботи фірми з пошукум клієнтури та створення банку даних.

Дати рекомендації щодо поліпшення роботи з залучення туристів туристичним підприємством.

3. Технології організації подорожей

- процеси резервування та бронювання; організація туристичного обслуговування; контроль за дотримуванням умов подорожі; умови

розрахунків за туристичне обслуговування між клієнтами та турфірмою, між турфірмою та виробниками турпослуг; облік і контроль туристичного обслуговування. Приклади документального оформлення всіх вищезазначених процесів;

- організація роботи туристичного підприємства з надання основних, додаткових і спеціалізованих туристичних послуг;
- організація роботи туристичного підприємства з надання транспортних послуг туристам: охарактеризувати види транспорту, що використовуються для організації туристичного обслуговування, умови перевезення залізничним, авіаційним, автомобільним і морським (річковим) транспортом;
- організація роботи туристичного підприємства (фірми) з надання паспортно-візових послуг: робота з державними та консульськими установами з надання паспортних послуг;
- організація роботи з посольствами іноземних держав з акредитації та оформлення в'їзних віз; правила реєстрації документів іноземних громадян, які тимчасово перебувають в Україні;
- організація страхування туристів туристичним підприємством (фірмою) та страхування транспортних засобів;
- забезпечення безпеки туристичних подорожей;
- організація роботи щодо документального оформлення груп та індивідуальних туристів на виїзд за кордон і подорожей в межах України;
- вимоги щодо складання фінансово-організаційного звіту про подорожі. Приклади документального оформлення групових та індивідуальних поїздок.

Рекомендації (пропозиції) щодо вдосконалення технології та організації обслуговування туристів, документального оформлення процесів обслуговування туристів.

Організація роботи підприємства готельного господарства

1. Дослідження організації роботи основних груп приміщень

- характеристика номерного фонду готелю;
- організація приміщень для побутового обслуговування на поверхі;

- організація нежитлових груп приміщень:
  - ✓ організація приміщень адміністрації;
  - ✓ організація приміщень вестибюльної групи;
  - ✓ організація приміщень господарського та складського призначення;
  - ✓ організація приміщень культурно-масового призначення;
  - ✓ організація приміщень спортивно-рекреаційного обслуговування.

2. Аналіз організації та технології підприємства готельного господарства

- організація бронювання місць в готелі;
- прийом та реєстрація індивідуальних туристів і туристичних груп;
- автоматизація робочого місця адміністратора, портьє;
- технологія обслуговування на поверхні;
- організація надання додаткових послуг у готелі;
- організація виїзду гостей з готелю.

3. Аналіз організації прибиральних робіт підприємства готельного господарства

- технологія прибирання території готелю;
- технологія прибиральних робіт у приміщеннях, що відносяться до різних груп;
- характеристика механізмів, інвентарю, засобів, що використовуються для прибиральних робіт.

4. Аналіз функціонування підприємства ресторанного господарства

- тип, категорія підприємства ресторанного господарства;
- розташування, оснащеність, режим роботи;
- методи обслуговування, що використовуються підприємством ресторанного господарства при готелі;
- організація надання додаткових послуг підприємством ресторанного господарства;
- технологія обслуговування в підприємствах ресторанного господарства при готелях:
  - види посуду, приборів, білизни;
  - види сервіровок столів;
  - технологія подачі страв;

- обслуговування мешканців у номерах;
- технологія обслуговування банкетів і прийомів.

Управлінська діяльність підприємства – об'єкта виробничої бакалаврської практики

1. Організаційна структура управління підприємством

Визначити вищий, середній і низовий рівні управління на підприємстві та їх функціональне призначення. Графічно зобразити схему організаційної структури управління підприємством, визначити її недоліки та переваги, запропонувати основні напрями її вдосконалення.

2. Основні функції та методи управління підприємством

Необхідно проаналізувати ступінь реалізації основних функцій управління на підприємстві; їх вплив на результати праці. Більш детально зупинитись на аналізі таких функцій, як планування, мотивування, організація, контроль.

Ознайомитись з діючими методами управління, їх структурою, вказавши на їх позитивні та негативні риси, внести пропозиції щодо їх удосконалення.

Показати взаємозв'язок функцій і методів, що реалізуються на підприємстві.

3. Спеціальні функції управління на підприємстві

Зміст і форми реалізації виробничої (операційної) функції підприємства (основне та допоміжне виробництво, організація надання послуг, управління якістю), логістичної (матеріально-технічного забезпечення, транспортування, зберігання, збути продукції та послуг), капітального будівництва, керівництва науково-технічним та інноваційним розвитком, управління кадрами, обліку й аналізу господарської діяльності, управління фінансами, управління маркетингом.

4. Управління кадрами на підприємстві

Ознайомлення зі штатним розкладом працівників, посадовими інструкціями (надати приклади посадових інструкцій), положеннями про підрозділи тощо.

Дослідити систему підбору, адаптації, розстановки, оцінки та підготовки кадрів на підприємстві.

Проаналізувати роботу менеджера та, виявивши недоліки в її

організації, – перепроектувати.

Планово-економічна діяльність підприємства

1. Аналіз виконання виробничої експлуатаційної програми за 2 (3) роки та прогнозування обсягу пропозиції послуг підприємства

У туристичних підприємствах необхідно проаналізувати:

- ступінь виконання плану та динаміку обсягу реалізації туристських і туристсько-еккурсійних послуг у натуральних (чол., туро-дні) і вартісних показниках (у фактичних і порівняльних цінах);
- структуру наданих послуг у динаміці, з точки зору контингенту туристів (групові, індивідуальні, сімейні);
- внутрішній туризм, іноземний, зарубіжний (у т. ч. за країнами прибуття);
- місця розміщення туристів (стаціонарна власна мережа, сезонна мережа, залучена мережа);
- структуру туристичного продукту в динаміці за окремими сегментами ринку;
- зміну обсягу наданих послуг за місяцями року, визначити сезонні коливання в реалізованому попиті на послуги підприємства впродовж року (сезонна хвиля);
- вплив основних факторів на зміну обсягів реалізованих послуг з використанням методів ланцюгових підстанов, індексного, процентних чисел.

Під час обґрунтування виробничої програми туристичних підприємств:

- показати розрахунок планового обсягу реалізації основних і додаткових послуг, окремих послуг допоміжних підрозділів, інших послуг, пов’язаних з експлуатацією засобів розміщення, виходячи з укладених угод на використання житлової і нежитлової площа юридичними та фізичними особами (під офіс, інші) у власній, орендованій мережі розміщення туристів;
- показати розрахунок планового обсягу реалізації основних туристських послуг (турів, туристсько-еккурсійних) і додаткових платних послуг;
- визначити обсяг надання основних і додаткових послуг на підприємстві на плановий період, який забезпечить беззбиткову діяльність підприємства та одержання мінімально необхідного прибутку;
- обґрунтовувати структуру послуг, що надаються, у прогнозному

періоді.

У підприємствах готельного господарства у цьому розділі необхідно проаналізувати:

- ступінь виконання плану та динаміку обсягу наданих послуг проживання в натуральних (людино-діб) і вартісних показниках (у фактичних і порівняльних цінах);
- ступінь виконання плану та динаміку наданих додаткових послуг, реалізації послуг підсобних підрозділів, доходів від здачі в оренду житлових і нежитлових приміщень;
- структуру наданих послуг проживання за окремими сегментами ринку послуг гостинності (громадяни України, СНД, іноземці; бізнесмени, відпочиваючі, туристи, інші);
- зміну обсягу наданих послуг за місяцями року, визначити сезонні коливання в реалізованому попиті на послуги підприємства готельного господарства впродовж року (сезонна хвиля);
- вплив основних факторів на зміну обсягів реалізованих послуг з використанням методів ланцюгових підстановок, індексного, процентних чисел.

Під час обґрунтування експлуатаційної програми підприємств готельного господарства:

- показати розрахунок планового обсягу реалізації основних і додаткових послуг, окремих послуг підсобних підрозділів, послуг, пов’язаних з іншою експлуатацією засобів розміщення, виходячи з укладених угод на використання житлової і нежитлової площин юридичними та фізичними особами (під офіс, інші);
- визначити обсяг надання основних і додаткових послуг на підприємстві на плановий період, що має забезпечити беззбиткову діяльність підприємства й одержання мінімально необхідного прибутку;
- обґрунтувати структуру послуг у прогнозному періоді.

2. Аналіз і планування товарообігу підрозділів громадського харчування і торгівлі готельних (туристичних) підприємств

У цьому розділі необхідно:

- проаналізувати у фактичних і порівняльних цінах виконання плану товарообігу у звітному періоді та в порівнянні з минулим роком як у цілому за підрозділами, так і за окремими його структурними одиницями (ресторан, бар, їdalня, відділ продовольчих і непродовольчих товарів); у розрізі окремих видів товарообігу (роздрібний, оптовий) і окремих його складових частин (продукція власного

виробництва, куповані товари);

- проаналізувати асортиментну структуру товарообігу підрозділів громадського харчування і торгівлі окремо;
- індексним методом і методом ланцюгових підстановок визначити вплив на обсяг товарообігу факторів, обумовлених змінами матеріально-технічної бази, трудових ресурсів, цін на сировину та товари;
- оцінити вплив на обсяг товарообігу факторів товарного забезпечення (надходження товарів, товарних запасів та іншого вибуття товарів);
- проаналізувати стан товарних запасів і товарооборотність в цілому та за основними товарними групами. Методом ланцюгових підстановок оцінити фактори, що впливають на суму запасів. Виявити причини відхилення запасів від нормативів або попереднього періоду, прискорення (уповільнення товарооборотності);
- оцінити надходження товарів і забезпечення товарними ресурсами та сировиною валового товарообігу;
- показати розрахунок:
  - ✓ планового товарообороту в підрозділах громадського харчування і торгівлі;
  - ✓ складу товарообороту й асортиментної структури та їх обґрунтування в підрозділах ресторанного господарства і торгівлі;
  - ✓ нормативу товарних запасів і його плану у цілому та за основними товарними групами (у сумі та в днях обороту).

3. Аналіз і планування матеріальних ресурсів

У цьому розділі студент-практикант повинен у динаміці за 2 (3) роки:

- визначити склад матеріальних ресурсів підприємства;
- проаналізувати стан і розвиток матеріально-технічної бази підприємства готельного господарства, туристичної організації (кількість одиниць, загальна площа, житлова площа);
- дати оцінку виробничої потужності підприємства та його структурним підрозділам (кількість ліжко-місць, місць в бібліотеці, кіно-концертному залі, місць в залі підрозділу громадського харчування, місць в офісі та ін.);
- проаналізувати можливу та планову пропускну спроможність підприємства;
- проаналізувати склад номерного фонду підприємства готельного господарства та ступінь завантаженості окремих категорій

номерів за місяцями року;

– проаналізувати наявність та рух основних фондів підприємства у звітному періоді відповідно до їх структури залежно від: характеру використання, цільового призначення, участі у виробничо-експлуатаційному процесі, джерела формування;

– обчислити показники інтенсивності відтворення основних фондів підприємства (коєфіцієнт здатності, коєфіцієнт зносу, коєфіцієнт оновлення, коєфіцієнт вибуття, коєфіцієнт приросту). Зробити відповідні висновки щодо розрахованих показників;

– визначити показники ефективності використання основних фондів підприємства у звітному періоді: фондовіддачу у фактичних і порівняльних цінах, фондомісткість, фондоозброєність праці, прибутковість основних фондів (рентабельність).

4. Оцінка показників ефективності використання основних засобів

Студентам необхідно визначити:

- коєфіцієнт завантаження засобів розміщення;
- коєфіцієнт використання виробничої потужності та пропускної спроможності підрозділів громадського харчування;
- оборотність одного ліжко-місця та одного місця в торговому залі;
- валовий дохід на 1 м^2 загальної площині, на 1 номер, на 1 місце;
- товарооборот на 1 м^2 торговельної площині тощо.

Зробити висновки про основні тенденції змін показників, їх вплив на обсяг господарської діяльності, зменшення рівня витрат, розмір прибутку підприємства.

Дати кількісну оцінку стану оборотних фондів, їх складу у динаміці в абсолютних і відносних показниках (на м^2 загальної, житлової, торгової площині).

Визначити показники ефективності використання оборотних фондів у звітному періоді (обіговість оборотних фондів, рентабельність оборотних фондів, фондоемність обороту за оборотними фондами, матеріалоемність обороту), їх динаміку, вплив на обсяг обороту, рівень поточних витрат, розмір прибутку підприємства.

Показати методику розробки планів потреби в основних та оборотних фондах підприємства.

5. Аналіз і планування трудових ресурсів підприємства та показників плану з праці і заробітної плати

У процесі аналізу показників з праці необхідно:

- дослідити кількісний і якісний склад працівників підприємства в цілому та за окремими підрозділами у динаміці, показники плинності кадрів і стабільності кадрового складу;
- визначити динаміку продуктивності праці робітників у цілому за підприємством, у тому числі основних категорій робітників за виробничими підрозділами (у натуральних, вартісних, умовних показниках);
- дати оцінку ефективності використання робочого часу робітників і визначити основні причини, що обумовлюють її певний рівень;
- дослідити форми та системи оплати праці, що застосовуються на підприємстві щодо окремих категорій працівників, тарифну сітку з системою посадових окладів і тарифних ставок;
- визначити динаміку обсягу фонду оплати праці в цілому та його окремих складових частин (фонд основної, додаткової заробітної плати, інші заохочувальні виплати);
- виявити причини зміни в динаміці середньої заробітної плати на одного працівника;
- узагальнити основні види та розміри компенсуючих і стимулюючих надбавок і доплат, що використовуються на підприємстві, джерела їх відшкодування;
- вивчити систему преміювання, діючу на підприємстві, або розподілу приробітку за підрозділами, бригадами, окремими працівниками;
- дослідити джерела формування фонду оплати праці;
- визначити вплив на продуктивність праці основних факторів (обсяг діяльності, чисельність робітників, рівень їх кваліфікації, рівень механізації тощо);
- зробити висновки щодо відповідності чисельності та структури кадрового складу працівників підприємства до обсягу й асортименту реалізованих послуг;
- проаналізувати ефективність використання фонду оплати праці (на 1 грн реалізованих послуг, на 1 грн прибутку, на одного працюючого);
- надати пропозиції щодо підвищення ефективності використання трудових ресурсів. Під час планування показників з праці та заробітної плати показати методику планування:
  - ✓ основних показників плану з праці та заробітної плати працівників;

- ✓ рівня продуктивності праці працівників;
- ✓ фонду оплати праці;
- ✓ середньої заробітної плати та інших.

Показати механізм індексації заробітної плати працівників підприємства на сучасному етапі.

6. Аналіз і планування доходів підприємства

Студентам необхідно:

- проаналізувати виконання плану валового доходу в звітному періоді та його динаміку за 2–3 роки, структуру доходів за джерелами утворення: доходів від звичайної і надзвичайної діяльності;
- показати особливості джерел утворення доходів від реалізації продукції і товарів у підрозділах громадського харчування і торгівлі;
- розрахувати вплив основних факторів на обсяг доходу від основної діяльності підприємства;
- визначити вплив основних факторів на формування доходів від надання додаткових послуг;
- показати розрахунки кількісної оцінки впливу факторів на розмір доходу від реалізації продукції громадського харчування і товарів;
- проаналізувати порядок розподілу доходів підприємства.

На основі проведеного аналізу виявити можливі резерви підвищення доходу підприємства.

Показати методику планування валових доходів, у тому числі за різними напрямами діяльності підприємства.

7. Аналіз і планування поточних витрат підприємства

У процесі аналізу поточних витрат підприємства необхідно:

- дати оцінку виконання кошторису поточних витрат (витрат виробництва, обороту, собівартості послуг) у звітному періоді та в порівнянні з минулим періодом у цілому за підприємством, у тому числі за головними підсобними підрозділами, за окремими статтями витрат;
- розрахувати розмір абсолютної і відносної економії витрат;
- проаналізувати структуру собівартості основних і додаткових послуг підприємства;
- розрахувати одиничну собівартість (витратоємність) або рівень витрат послуг і проаналізувати зміну цього показника в динаміці;

- визначити вплив основних факторів на суму витрат і витратоємність послуг у цілому за підприємством (кількості наданих основних і додаткових послуг, зміни асортиментної структури наданих послуг, цін і тарифів тощо);
- визначити вплив основних факторів на суму та витратоємність витрат підприємства громадського харчування і торгівлі;
- визначити розмір і характер впливу зміни рівня витрат на розмір одержаного у звітному періоді прибутку;
- здійснити розрахунки ефективності витрат обороту у звітному періоді та їх динаміку. Показати методику планування поточних витрат на підприємстві.

8. Аналіз і планування прибутку підприємства

У цьому розділі необхідно:

- проаналізувати динаміку та механізм формування балансового і чистого прибутку, маржі туристичного підприємства, показників рентабельності в цілому за підприємством;
- дати кількісну оцінку впливу факторів на розмір прибутку від господарської діяльності підприємства (обсяг реалізованих послуг, ціни на послуги та товари, рівень поточних витрат, інших доходів і витрат підприємства, ефективність використання ресурсів і капіталу, ін.);
- показати резерви збільшення балансового прибутку підприємства;
- показати порядок розрахунку розміру прибутку, що оподатковується, і чистого прибутку підприємства;
- визначити динаміку загальної суми та структури чистого прибутку підприємства за напрямами його розподілу.

Показати розрахунки планового обсягу прибутку та планових показників рентабельності, що застосовуються на підприємстві.

9. Аналіз і планування фінансових ресурсів підприємства

Студентам необхідно:

- проаналізувати стан і структуру майна підприємства у динаміці, показати причини, що привели до змін;
- проаналізувати загальний обсяг оборотних коштів підприємства у динаміці, їх структуру та джерела формування;
- проаналізувати стан нормованих і ненормованих оборотних коштів;

- розрахувати показники ефективності використання оборотних коштів;
- вивчити порядок утворення фінансових фондів підприємства (статутного фонду, резервного фонду, амортизаційного фонду, дивідендного фонду, фонду накопичення, фонду споживання і інших спеціальних фондів);
- дати загальну оцінку платоспроможності та фінансової стійкості підприємства в динаміці;
- перерахувати та показати на прикладі методику розрахунку основних податків і відрахувань, що здійснює підприємство;
- проаналізувати динаміку загального розміру податкових платежів та їх структуру;
- показати (на окремих прикладах) зміну питомої ваги податкових платежів у вартості турпродукту, продукту гостинності;
- дати кількісну оцінку впливу податкових платежів на суму чистого прибутку підприємства;
- показати основні напрями інвестиційної діяльності підприємства, порядок розрахунку капітальних вкладень у будівництво, капітальний ремонт підприємства, методику розрахунку строків їх окупності й економічної ефективності;
- проаналізувати використання валютних коштів на підприємстві, вплив курсової різниці на кінцеві показники господарської діяльності.

Показати методику планових розрахунків обігових коштів, кредитних ресурсів, валових доходів і валових витрат, надходжень та витрат грошових коштів, балансового плану.

10. Ціни та ціноутворення на послуги туризму та готельного господарства

У розділі необхідно:

- охарактеризувати систему цін і тарифів, що застосовуються на підприємстві, на основні, додаткові та спеціальні туристичні послуги, товари та продукцію громадського харчування (у національній і вільноконвертованій валюті) в динаміці;
- показати на конкретних прикладах методику калькулювання цін на послуги проживання, додаткові послуги, послуги, що надають окрім господарські підрозділи готелю (перукарня, сауна та ін.), на окрім види товарів і продукцію громадського харчування, на окрім види туристичного продукту;

- основні фактори, що впливають на рівень цін у підприємствах готельного господарства та туризму;
- визначити вплив цінового фактора на кінцеві результати господарської діяльності;
- дати обґрунтування цін у сезонний та несезонний періоди;
- показати особливості калькулювання цін під час обслуговування групових та індивідуальних туристів;
- узагальнити інформацію щодо застосування цінових знижок на підприємстві;
- показати особливості калькулювання цін за номер і за місце;
- показати особливості калькулювання цін для іноземних громадян, громадян СНД та України.

Маркетингова діяльність підприємства – об'єкта комплексної бакалаврської практики

1. Охарактеризувати систему маркетингу підприємства

Функціональні обов'язки співробітників служби маркетингу, схема організаційної структури служби маркетингу. За відсутності функціональної служби визначити, на кого покладені обов'язки щодо маркетингової діяльності та зміст цих обов'язків.

Характеристика організації практичної реалізації таких функцій маркетингу: аналітичної (як на підприємстві функціонує система збору й аналізу маркетингової інформації, чи визначено чітко цільовий сегмент (сегменти) споживачів), планової (хто відповідає за розробку стратегії і тактики маркетингу), виробничої (хто здійснює практичну реалізацію маркетингової політики), контролюючої (на кого покладені обов'язки з маркетингового контролю).

2. Оцінка ефективності маркетингової діяльності підприємства

Визначити рівень конкуренції та конкурентну позицію підприємства на ринку.

Дати характеристику товарної політики досліджуваного підприємства, визначивши широту, глибину асортименту та застосувавши для аналізу чотирьохрівневу концепцію товару.

Визначити, які цінові стратегії використовує підприємство й охарактеризувати застосовані методи ціноутворення.

Здійснити аналіз системи розповсюдження послуг підприємства за такими показниками: види посередників підприємства, їх особливості, переваги та недоліки застосованих каналів розповсюдження.

Охарактеризувати систему маркетингових комунікацій підприємства, визначивши й описавши її структуру. Визначити та проаналізувати елементи фіrmового стилю підприємства, охарактеризувати його участь у виставковій діяльності.

Дати характеристику видів реклами, що застосовуються на підприємстві, за різними класифікаціями. Оцінити якість організації персонального продажу на підприємстві. Визначити методи стимулювання збуту, що використовує підприємство.

Проаналізувати план рекламних заходів, рекламний бюджет, витрати на рекламу, ефективність проведення виставок-продажів, сезонних базарів, ярмарок тощо. Оцінити ефективність реклами, достатність та повноту інформації для покупців, що надається підприємством.

Визначити доцільність використання окремих рекламних заходів. Виявити резерви та дати пропозиції щодо поліпшення організації рекламних заходів та інформування покупців.

Пропозиції щодо удосконалення діяльності підприємства – об'єкта комплексної бакалаврської практики

Залежно від отриманих теоретичних знань, наукових інтересів та особистих побажань студент повинен розробити конкретні й обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення окремого напряму (напрямів) роботи підприємства або впровадження певного нововведення (інновації).

Пропозиції можуть бути спрямовані як на удосконалення існуючих функціональних напрямів діяльності підприємства (планово-економічна, управління персоналом, маркетингово-комерційна, фінансово-облікова, оперативна й організаційно-технологічна діяльність тощо), так і на передбачення принципових нововведень (впровадження нових продуктів, диверсифікація, переспеціалізація діяльності, здійснення реального чи фінансового інвестування, вихід на зовнішні ринки і подібне).

Розробка пропозицій повинна ґрунтуватися на виявленіх недоліках організації роботи підприємства, наявних резервах її удосконалення, вивчені вітчизняного та закордонного досвіду кращих підприємств аналогічного та споріднених профілів діяльності.

ВИМОГИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ З КОМПЛЕКСНОЇ БАКАЛАВРСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Звіт із проходження комплексної бакалаврської практики є основним підсумковим документом, що надає можливість проаналізувати й оцінити діяльність студента з дослідження об'єкта практики.

Звіт має бути складено під час проходження практики та перевіreno безпосередньо керівником.

Правила оформлення звіту

Звіт оформлюється відповідно до таких вимог:

1. Звіт має бути набраний на комп'ютері або надрукований машинописним способом відповідно до стандарту на виконання документів.

2. Звіт оформлюється на аркушах А4 (210×297 мм) через 1,5 інтервали із розрахунку не більше 40 рядків на сторінці (з висотою знаків не менше 1,8 мм). Розміри полів: ліве, верхнє, нижнє – не менше 20 мм, праве – не менше 10 мм (обсяг 40–45 сторінок).

У звіті студент повинен чітко визначити мету та завдання комплексної бакалаврської практики, дати характеристику за таким планом:

1. Характеристика підприємства – об'єкта комплексної бакалаврської практики.

2. Організація роботи туристичного підприємства.

або 2. Організація роботи підприємства готельного господарства.

3. Управлінська діяльність підприємства – об'єкта комплексної бакалаврської практики.

4. Планово-економічна діяльність підприємства – об'єкта комплексної бакалаврської практики.

5. Маркетингова діяльність підприємства – об'єкта комплексної бакалаврської практики.

6. Пропозиції щодо удосконалення діяльності підприємства – об'єкта комплексної бакалаврської практики.

Письмовий звіт з практики разом зі щоденником подається у встановлений термін (не пізніше як за три дні до закінчення практики) керівникові практики від вищого навчального закладу для перевірки, рецензування і допуску до захисту. Письмова рецензія керівника практики від ВНЗ заноситься до щоденника практиканта.

Студент, який без поважних причин не виконав програму практики, відраховується з університету. В окремому випадку йому може бути надано право проходження виробничого тренінгу повторно під час канікул. Студент, який повторно отримав незадовільну оцінку з практики в комісії, відраховується з вищого навчального закладу.

Структура звіту

Титульний аркуш (дод. А).

Зміст (дод. Б).

Лист оцінювання комплексної бакалаврської практики (дод. В).

Вступ (мета та завдання виробничої організаційно-технологічної практики та стажування, об'єкт практики).

Текст звіту (характеристика об'єкта практики за вищезазначеним планом).

Висновки.

Список використаних джерел.

Додатки.

ВИМОГИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ ЩОДЕННИКА КОМПЛЕКСНОЇ БАКАЛАВРСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Щоденник є невід'ємною частиною звіту про виробниче стажування. Звіт без щоденника кафедрою не приймається.

Під час заповнення щоденника практики необхідно:

– на сторінці «ВІДМІТКИ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ» вказати дати прибуття на підприємство – об'єкт практики та вибуття з нього, які завіряються підписом відповідальної особи та печаткою підприємства;

– згідно з програмою практики необхідно оформити «ГРАФІК ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ», а саме: *перший тиждень* – дати характеристику підприємства – об'єкта виробничої бакалаврської практики, дослідити організацію роботи туристичного (готельного) підприємства; визначити його управлінську діяльність; *другий тиждень* – провести аналіз планово-економічної діяльності підприємства – об'єкта комплексної бакалаврської практики; *третій тиждень* – дослідити маркетингову діяльність підприємства – об'єкта комплексної бакалаврської практики; *четвертий тиждень* – визначити пропозиції щодо удосконалення діяльності підприємства – об'єкта комплексної бакалаврської практики;

- здійснювати робочі записи під час виробничої практики, вказуючи етапи виконання графіка проходження практики;
- після завершення комплексної бакалаврської практики студент повинен отримати відгук і оцінку своєї роботи у керівника практики від підприємства, завірений підписом керівника та печаткою підприємства;
- перед захистом звіту про проходження комплексної бакалаврської практики студент повинен отримати відгук і висновок керівника практики від університету про проходження практики.

Щоденник і звіт про практику після його захисту зберігається на кафедрі.

ЗАХИСТ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЗВІТУ ПРО КОМПЛЕКСНУ БАКАЛАВРСЬКУ ПРАКТИКУ

Після завершення виробничої комплексної бакалаврської практики студент готує письмовий звіт, подає його на перевірку керівнику, після чого відбувається його захист.

У процесі захисту студент викладає головну мету та завдання виробничої комплексної бакалаврської практики, а потім відповідає на запитання. У заліково-екзаменаційній відомості виставляються загальна підсумкова оцінка за 100-баловою системою та оцінка за 4-баловою системою.

Переведення 100-балової шкали оцінювання в 4-балову та шкалу за системою ЕКТС для фіксації у нормативних документах університету здійснюється в такому порядку.

Шкала оцінювання знань студентів за результатами захисту звіту з практики

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ЕКТС*	Оцінка за національною шкалою
1	2	3
90–100	A	Відмінно
82–89	B	Дуже добре
74–81	C	Добре
64–73	D	Задовільно
60–63	E	Задовільно достатньо
35–59	FX	Незадовільно з можливістю повторного захисту звіту

Продовж. шкали оцінювання знань студентів за результатами захисту звіту з практики

1	2	3
0–34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним проходженням практики та захистом звіту

*ЕКТС – Європейська кредитно-трансферна та акумулююча система.

Звіт з практики зберігається на кафедрі.

Студент, який не пройшов виробничої комплексної бакалаврської практики, мав серйозні порушення трудової дисципліни, отримав незадовільну оцінку під час захисту, відраховується з університету за невиконання навчального плану.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Зразок титульного аркуша

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
08 липня 2015 року № 152-Н

Форма № П-1.14

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
кафедра туристичного та готельного бізнесу**

ЗВІТ

про виробничу комплексну бакалаврську практику

Допускається до захисту
«__» _____ 20__ р.

Керівник _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Захищено на _____
Члени комісії _____

Виконав студент(-ка) гр. _____
напряму підготовки (спеціальності)

(підпис) (ініціали, прізвище) (ПІБ)

_____ Керівник

(підпис) (ініціали, прізвище)

(ПІБ науковий ступінь, рівень здобуття)

(ІІІБ, науковий ступінь, вчене звання)

(ПІБ, науковий ступінь, вчене звання,

Полтава – 20

Додаток Б

Зразок оформлення змісту звіту про комплексну бакалаврську практику

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Характеристика підприємства – об’єкта комплексної бакалаврської практики	4
2. Організації роботи об’єкта комплексної бакалаврської практики	13
3. Управлінська діяльність підприємства – об’єкта комплексної бакалаврської практики.....	19
4. Планово-економічна діяльність підприємства – об’єкта комплексної бакалаврської практики.....	26
5. Маркетингова діяльність підприємства – об’єкта комплексної бакалаврської практики.....	31
6. Пропозиції щодо удосконалення діяльності підприємства – об’єкта комплексної бакалаврської практики.....	38
Висновки	41
Список використаних джерел	43
Додатки	45

Додаток В

Лист оцінювання комплексної бакалаврської практики

ПІБ студента

Критерій оцінювання	Бал	
	керівник	комісія
Зміст (до 60 балів)		
Обґрунтування актуальності комплексної бакалаврської практики в дослідженні об'єкта туристичної сфери (до 5 балів)		
Повнота дослідження об'єкта туристичної (готельної) сфери (до 10 балів)		
Використання достовірних (віртуальних) статистичних і фактичних даних, що характеризують об'єкт туристичної сфери (до 10 балів)		
Використання новітніх інформаційних джерел, чинних нормативних і законодавчих документів (до 10 балів)		
Творчий підхід у дослідженні об'єкта туристичної сфери (до 10 балів)		
Наявність у звіті комплексної бакалаврської практики наочних матеріалів (таблиць, графіків, схем, малюнків) та їх аналіз (до 10 балів)		
Обґрунтованість висновків (до 5 балів)		
Оформлення та організація виконання (до 20 балів)		
Відповідність чинним стандартам щодо оформлення звіту комплексної бакалаврської практики (титульний аркуш, зміст, структура, посилання на літературні джерела) (до 5 балів)		
Відповідність чинним стандартам щодо оформлення таблиць, формул і графічних ілюстрацій, малюнків (до 5 балів)		
Відповідність чинним вимогам щодо оформлення літературних та інших інформаційних джерел (до 5 балів)		
Дотримання графіка виконання звіту комплексної бакалаврської практики (до 5 балів)		
Захист (до 20 балів)		
Повнота та лаконічність висвітлення у доповіді ключових аспектів звіту про комплексну бакалаврську практику (до 10 балів)	x	
Аргументованість та повнота відповідей на додаткові питання (до 10 балів)	x	
Усього балів		
Підсумкова оцінка за національною шкалою		
Підсумкова оцінка за шкалою ECTS		
Підпис членів комісії		

Навчально-методичне видання

ЛОГВИН Михайло Михайлович
ЛИТОВЧЕНКО Ірина Володимирівна

ПРОГРАМА виробничої практики

Головний редактор *М. П. Гречук*

Редактор-коректор *Л. В. Леус*

Комп'ютерна верстка *О. С. Корніліч*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,9.

Тираж 30 пр. Зам. № 029/432.

Видавець і виготовлювач

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»,

к. 115, вул. Коваля, 3, м. Полтава, 36014; ☎(0532) 50-24-81

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.